

ВІЛЕНСКІ ТЭКСТ У НІЗЦЫ “МЕСТА” МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Казлоўская Я. Г.

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Я.Купалы
г. Гродна, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – к. філал. н., дац. *Аляшкевіч Т. А.*

Са з’яўленнем і развіццём гарадской мясцовасці, як цэнтра засяроджвання чалавечага насельніцтва, апісанне горада і яго ваколіц стала неад’емнай часткай многіх мастацкіх твораў. Вобраз горада дапамагае зрабіць “уяўны пазл закончаным і скласці завершаную карціну апісваемых падзей” [1, с. 377]. Разам з развіццём урбанізацыі ў айчыннае літаратуразнаўства пачынае ўваходзіць паняцце “гарадскі тэкст”. Гарадскі тэкст – гэта сукупнасць вобразаў, матываў, сюжэтаў, якія фарміруюць партрэт горада, маркіраваны пэўнымі тапонімамі, біяграфічнымі ўражаннямі, тапаграфіяй, гістарычнымі знакамі. Заўважна, што многія аўтары робяць выяву горада “фонам для паказаных падзей, уводзяць яго ў тэкст у якасці абавязковага элемента сваіх літаратурных твораў” [1, с. 377]. Гэта можна заўважыць па апісанні сусветна вядомых сталіц, такіх як, напрыклад, Лондан, Масква, Санкт-Пецярбург, Парыж. Важна адзначыць, што пры стварэнні горада ў тэксце сам горад паказваецца не толькі як месца разгортвання падзей, але часам і як жывая істота. Такім чынам узнікаюць паняцці “маскоўскі тэкст”, “піцерскі тэкст”.

Адным з тых, хто звярнуўся да тэмы горада, быў і Максім Багдановіч. Вільня зацікавіла паэта, і гэта невыпадкова. Пачатак ХХ стагоддзя ў Вільні характарызуецца гісторыкамі і даследчыкамі як эпоха беларускага Адраджэння, што праяўлялася як у палітычнай, так і ў культурнай сферы. У гэты час у Вільні пачалі стварацца і дзейнічаць беларускія палітычныя, грамадскія і культурныя ўстановы. У 1911 г. паэт сам наведаў Вільню і пазнаёміўся з мясцовай інтэлегенцыяй, а на пачатку 1914 г. у Вільні выйшаў яго сусветна вядомы зборнік “Вянок”.

У адзіны прыжыццёвы зборнік Максіма Багдановіча “Вянок” увайшла нізка “Места”, якая паклала пачатак стварэнню гарадскога тэксту ў беларускай літаратуры. У вершах названай нізцы пачэснае месца адведзена інтэлегентнай і культурнай сталіцы – гораду Вільні.

У дадзенай нізцы паўсядзённая Вільня паказана як горад з зіяючымі і грымучымі вуліцамі, бліскучымі вокнамі і звонкімі трамваямі: “*Вулкі Вільні зіяюць і громка грымяць! / Вір людскі скрозь заліў паясы тратуараў, / Блішчаць вокны, ліхтарні ўгары зіхацяць, / Коні мчацца, трамваі трывожна звіняць...*” [2, с. 81]. Горад поўніцца гукамі і фарбамі, кіпіць, жыве: усё грукача, разносчыкі крычаць, натоўп снуе. Днём Вільня шуміць, свеціцца агнямі, поўніцца гоманам, шумам, людзьмі, а ўночы яна заціхае, засынае: “*За дахамі месца памеркла набёс пазалота, / Павебра напоена ціха гусцеючым мрокам;*

/ Ёжо відна, як іскры злятаюць з трамвайнага дрота, / Як зоркі гараць і зрываюцца ў небе далёкам” [2, с. 84]; “На глухіх вулках - ноч глухая, / Не менш глухі людскі натоўп...” [2, с.85]. Але хочацца адпачыць ад гэтай мітусні, вырвацца на волю, удыхнуць поўнай груддзю. Лірычны герой параўновае сябе і людзей з машкарой, якая цягнецца да святла, але спаткае тоўстае шкло: “Гараць і агнём машкару к сабе вабяць ліхтарні;/ Ёкруг тоўстага шкла яна ўеца, як лёгкая хмара, / А к свету прабіцца не можа... і томіцца марна” [2, с. 84]; “І дыхалі грудзі шырока, свяціліся вочы... / Мы к свету ўзляцелі... і шкло ёкруг яго напаткалі” [2, с. 84].

Максім Багдановіч канкрэтызуе горад, робіць яго пазнавальным. Так, старая званіца і вежа – пазнавальныя археалагічныя выявы, якія (у тым ліку) робяць вобраз Вільні не проста месцам, але і спрыяюць стварэнню гарадскога тэксту. Згадка пра вежу адразу адсылае нас да Вежы Гедыміна, эмблемы і сімвала горада і ўсёй дзяржавы. Пазнавальна і званіца Віленскага Траецкага манастыра. Архітэктурнае гатычнае збудаванне вылучалася сваёй манументальнасцю, масіўнасцю і з’яўлялася культурным цэнтрам таго часу. Увядзенне ў тэкст названых архітэктурных вобразаў робіць яго мастацка-знакавым, расчыхванне якога патрабуе чытацкай эрудыцыі.

М. Багдановіч у сваёй нізцы стварыў не проста вобраз горада, а акрэсліў асноўныя прыкметы віленскага тэксту, зрабіў яго пазнавальным. Вільня – горад-топас, які афармляецца ў асобны віленскі тэкст. Так, Вільня ператвараецца ў месца сімвалічнай рэальнасці, якая мае свой дакладны партрэт, маркіраваны тапаграфічна-гістарычнымі знакамі (вежа, званіца), але пры ўсім пры гэтым мае агульныя прыкметы гарадскога тэксту, што выяўляецца ў матыве напружанай атмасферы ў горадзе, населенасцю урбаністычнымі рэчамі (паравоз, цыферблат, фурманка, трамвай, ліхтарні, тратуар). Вільня нібы ажывае, здаецца, яна дышае, перажывае разам з лірычным героем: “І дыхалі грудзі шырока, свяціліся вочы... / Мы к свету ўзляцелі... і шкло ёкруг яго напаткалі” [2, с. 84]. Горад канкрэтэзуецца дзякуючы апісанню спецыфікі ландшафту, напрыклад: “А завернеш у завулак – ён цесны, крывы, / Цёмны шыбы глухіх, стараасвецкіх будынкаў; / Між каменнямі – мох і сцяблінкі травы, / І на вежы, як круглае вока савы, / Цыферблат – пільны сведка мінулых учынкаў” [2, с. 81]; “А далыш – за радам кас, ламбардаў, банкаў, / Агні вакзала... павадка фурманкаў... / Віры людзей ...сіняшчы паравоз. / Зялёны семафор...пакгауз...склады... / Заводаў коміны пад цьмой нябёс... / О, горада чароўныя прынады!” [2, с. 83]. Акрамя таго, лірычны герой тут выступае як сузіральнік: ён уважліва сочыць за падзеямі, эстэтызуе горад і гарадскі пейзаж, знаходзіцца ў захапленні, і чытач таксама, міжволі, становіцца ўдзельнікам гэтых падзей, аказваецца ў гэтай прасторы, бачыць Вільню вачыма лірычнага героя: “Варта вулкай прайшла... І не спім мы адны - / Я ды чорны кажан, што шнуруе ля вежы/ [3, с. 82]; “І вось той гул мне ў душу ўліўся. / Гудзі, гудзі дрыжачы дрот! / Увесь бледны, млосны прыхіліўся / Я ля ліхтарні да варот” [2, с. 85].

Літаратура:

1. Ширяева, Ж. Л., Водопьянова, Л. А. Образ города в мировой литературе / Ж. Л. Ширяева, Л. А. Водопьянова // Актуальные вопросы межкультурной коммуникации и зарубежной литературы: сборник научных статей по материалам XXXII Международной научно-практической конференции. – Чебоксары, 2022. – С. 377–381.
2. Багдановіч, М. Вянок: Вершы. Паэмы / М. Багдановіч. – Мн. : Мастацкая літаратура, 2005. – С. 81–85.

ЗАХАВАННЕ НАЦЫЯНАЛЬнай ІДЭНТЫЧНАСЦІ ВА ЁМОВАХ ГЛАБАЛІЗАЦЫІ

Канановіч П. П.

Беларуская дзяржаўная сельскагаспадарчая акадэмія
г. Горкі, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – к. філал. н., дац. *Скікевіч Т. І.*

Глабалізацыя – сусветны працэс палітычнага, эканамічнага, культурнага і духоўнага аб'яднання і ўзаемапракннення. Яна, як усёабдымны працэс інтэграцыі эканомік, культур і грамадстваў, аказвае шматгранны ўплыў таксама і на нацыянальныя мовы.

Ва ўмовах усеагульнай глабалізацыі пытанне аб захаванні нацыянальнай ідэнтнасці абвастраецца. Працэсы глабалізацыі распаўсюджваюць масавую культуру, у прыватнасці амерыканскі лад жыцця і англійская мова з іх каштоўнасцямі. Адбываецца фарміраванне “грамадзян свету”, якія з'яўляюцца носбітамі мультыідэнтнасці, гэта значыць у іх суіснуюць і спалучаюцца розныя культурныя коды, але ні адзін з іх не з'яўляецца асэнсаваным і ўстойлівым [1, с. 112].

Нарастальная глабалізацыя, якая выклікае геапалітычныя зрухі і размыццё культурных межаў, востра ставіць пытанне аб захаванні нацыянальнай і культурнай самабытнасці. Пры гэтым узмацненне глабальных сувязяў нярэдка правакуе рост радыкальных нацыяналістычных настрояў. У гэтай сітуацыі і перад асобнымі грамадзянамі, і перад дзяржавамі ў цэлым паўстае ключавая задача: знайсці баланс паміж захаваннем культурнай разнастайнасці і абаронай нацыянальных інтарэсаў [2, с. 357–358].

Асноўная пагроза, якую нясе глабалізацыя нацыянальнай ідэнтнасці, заключаецца ў рызыцы ўніфікацыі. Уніфікацыя культур у выніку глабалізацыі прыводзіць да сцірання адрозненняў у ладзе жыцця, стандартызацыі каштоўнасцяў і густаў, а таксама да выцяснення моў малых этнасаў міжнароднымі мовамі, што масавізуе культурную прастору. Выключэнне складае толькі рэлігійная культура, менш схільная гэтаму працэсу.